

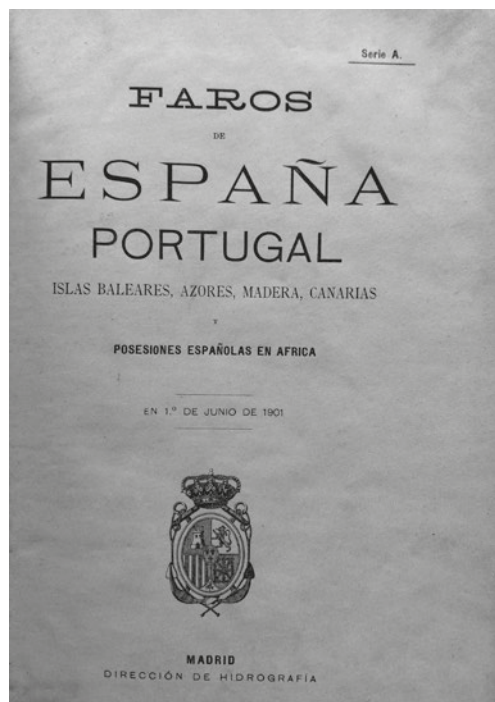
Ons, un faro de Cultura A miña paixón polos faros

Por: Lino J. Pazos Pérez

Cando no ano 1985 comecei a fotografar os faros para aquel traballo que logo publicaría a editorial Galaxia en 2003 (reeditado ao ano seguinte), *Faros de Galicia*”; para min todo era fascinante...

na súa maioría continuaban habitados, mesmo nalgún vivían en determinadas tempadas os nenos; recordo perfectamente a primeira vez que fun visitar o da illa de Sálvora, cos técnicos, creo que Carlos foi o que me atendeu, todo un privilexio. Fotografáronme na lanterna, deixáronme furgar nos seus libros, ensináronme as anotacións doutros fareiros, e deles mesmos, feitas á luz da lúa ou en días tormentosos, cando o espírito aventureiro destes profesionaisponse a proba; o acendido, manual nun tempo, lembraba as noites de insomnio con algún barco nas inmediacións correndo o perigo de irse contra as rochas, un mundo que logo, cando visitei Sisargas, onde pasei un par de noites, contábame o fareiro, sentado nas escaleiras de ferro fundido por Sargadelos, os medos que induce a soidade, a angustia que se sente cos ventos tempestuosos, sabendo que “ti”, si, “ti”, es o responsable de que os barcos que navegan nas “túas augas” (todo é persoal) poidan orientarse pola “túa” luz; ou cando logrei acceder ao de Bares, despois de visitar aquela ruína en que se convertera o semáforo máis ao Norte de España, punto divisorio do Cantábrico e o Atlántico (hoxe reconvertido en hoteliño con encanto); recordo que me levou a el un antigo zapateiro que traballara medio século en Cuba, e que retornara, xa maior, á súa terra, *iso é exercer de galego*, díxenme mentres nos encamiñabamos ao faro, onde o seu técnico, unha muller de afouto carácter e moi atenta coas miñas preguntas, permitíume subir á lanterna para que ollara “as súas propiedades”; esta muller, que montaba perfectamente a cabalo (a lombos dun equino ía cando a coñecín), convidoume a un café nunha pequena sala do faro onde departimos o soño eterno dos que

No apunte dedicado ao Faro de Ons, di: “Funcionamiento irregular”

soñamos espertos....

E así, ata un centenar de faros que, sen poder acceder a maioría deles, fun visitando e fotografando ao longo da costa desta sinuosa península Ibérica durante uns trinta anos...; todo para saciar as miñas ansias de coñecemento sobre o mar e as súas xentes, vivencias que publiquei nese medio centenar de libros que agora me acompañan nestas derradeiras singraduras....

Pois ben, a illa de Ons abordeina por primeira vez nun dos últimos anos da década dos 70 do século pasado, cando, despois de pescar nas súas inmediacións (pesca submarina), achegabámonos á taberna de Checho onde nos preparaban unha saborosa caldeirada coas maragotas conseguidas (era onde estaba o teléfono de manivela, único contacto con terra firme cando había temporal); aquilo si que era unha lenda viva, escoitar aquelas xentes que se batían coas necesidades máis apremantes, que entregaban a súa vida ao mar para sacarlle un sustento que ás veces se negaba a recompensalos poñendo a proba a súa integridade, e sobre todo a súa paciencia para, despois de xornadas nas que non se podía pescar debido aos malos tempos, había que volver embarcarse na fráxil dorna e dirixirse de novo ao mesmo lugar de sempre, esperando que a pedra lle cedese algunha das súas pezas, fanecas, unha centola, un polbo, o que fora, pero que puidese volver á praia coa comida para os seus, onde o esperarían para axudar a poñer a embarcación en seco.

Nos anos oitenta comezaron a chegar á illa os primeiros turistas, e, entre eles eu, (con Toñy, Montse e Susana) acompañando aos que formarían o embrión da asociación “Pineiróns”, que aínda hoxe en día defende o Patrimonio insular (primeiro fomos A Peneira), nome que eliximos por facer referencia a ese molusco chamado en castelán *oreja de mar* (*Haliotis corrugata* ou *tuberculata*) e que en Galicia coñécese como peneiras (na miña colección de cunchas, todas recollidas de ani-

mais mortos e atopados nas praias despois dos temporais ou de que pasase algún barco pesqueiro con aqueles rastros agora por sorte prohibidos), polos orificios que ten a cuncha, ademais do exclusivo *nacarado* (agora chámanlle *abalón*, nome que nós neses anos nunca utilizamos) ; naqueles momento non se consumía, soamente as pezas medianas cociñábámolas con arroz, pero pouco máis; hoxe en día cotízanse en lonxa (consultado Internet dime que o seu prezo oscila entre os 40 e os 800 € o quilo para o mercado internacional, verdadeiramente, estamos tolos).

Non direi que as visitas ao faro eran continuadas, pero si que se fixeron varias, eu polo menos, sempre en compañía de membros da asociación citada, o que si mantiñamos era unha fluída charla co fareiro cando baixaba ao “pobo”, ou sexa, á de Checho ou Acuña, que por aquela, e agora, eran os que fornecían os comestibles e bebidas, sobre todo cando o mar dificultaba a chegada do barco coas subministracións.

Proxecto do Faro de Ons. Arquivo Autoridade Portuaria e Ría de Pontevedra. (AAPMRP)

O FARO DE ONS

Ten dúas etapas claramente diferenciadas, en canto á súa estrutura; froito daquela Lei de Sinais de 1847, foi levantado na cima do monte, a algo máis de 120 metros de altitude (nun primeiro momento pensárase en Onza, pero é unha illa difícil de abordar con malos tempos, polo que se apostou por Ons. Comezaron as obras nos anos 60 (século XIX) con planos do arquitecto José Elduayen Gorriti, que, despois de varios e serios problemas coa administración por temas de espazo para os dous fareiros que eran necesarios e modificacións do enxeñeiro Ángel García do Hoyo, foi finalmente acendido en abril de 1865. Deberon ser anos difíciles para as familias dos que se encargaron do seu mantemento e control, dada a precariedade do peirao que en épocas invernais, con temporais de practicamente calquera cuadrante, facía difícil a subministración

das vituallas necesarias para a súa subsistencia; deste capítulo encargábase Manuel Lojo Varela, que tamén atendía as necesidades dos faros de Cíes ou Sálvora.

Cos albores do novo século chegaba o momento de modernizar os sinais (no Libro de Faros de 1901 advertíase que o da Illa de Ons tiña “*funcionamiento era irregular*”) e, en 1915, comeza a súa reforma de mans dos enxeñeiros Martínez Campos e Rafael da de la Cerda, pero será Ramiro Pascual o que lle deu o impulso final en 1921, quedando o faro e as súas dependencias como hoxe en día vémolos, melloradas e actualizadas, está claro.

Foto cedida para este traballo por David “Santiago”

CHEGA A AUTOMATIZACIÓN E OS FAREIROS XA NON SON IMPRESCINDIBLES

Os técnicos de sinais marítimas, como os emigrantes galegos á meseta de Castela, fan as súas maletas, atan os seus fardos, e un día... teñen que deixar o

seu traballo ao pé do mar, abandonan a súa casa, e, mentres están neste mundo, van vivir a un piso...; o cambio é demoledor para algúns, pero a vida continúa e teñen que adaptarse á nova situación.

Ao faro de Ons chégalle tamén o momento do abandono, e xorde a necesidade de dedicar esta obra de enxeñaría que soportou ventos tempestuosos e temporais de todos os cuadrantes, e darlle, o mesmo que ao fareiro, unha nova vida, mentres a súa luz segue guiando aos mariños na escuridade da noite, por moitos instrumentos electrónicos que leven a bordo.

A NOVA SITUACIÓN E A POSIBILIDADE DE DEDICAR ESTAS CONSTRUCIÓNS A OUTROS USOS

Dicía a prensa este mes de setembro que ao redor dos máis de 1.000 edificios industriais singulares, base sobre a que se fundou a actual economía galega, léase, serradoiros, fábricas de salgadura ou conservas, carpinterías de ribeira, estaleiros etc., entre os que tamén incluírían os faros de axuda á navegación, poderían obter licenzas para a súa reconstrución, dedicación a vivendas, lugares de lecer, culturais etc., decisión moi loable, aínda que chea de incógnitas.

O mundo que rodeaba esas fábricas derrubouse cando foron vencendo os prazos daquelas concesións outorgadas a finais do século XIX ou principios do XX que tiñan unha vixencia de cen anos..., que parecía que serían para sempre, pero os cen anos pasaron, como pasa todo na vida, e os empresarios e os seus descendentes viron como os permisos non se renovaban, algúns xustamente, pero outros pola simple desidia dos gobernantes..., así, deixouse de investir naquelas industrias que moveron a economía galega durante tanto tempo, abandonando aqueles espazos e construcións que, aos poucos, foron arruinándose sen que ninguén lles botase unha man, aínda que soamente fose para que non viñesen abaixo, como así foi en moitos casos.

Bo, e que se podería facer para darlle a estas construcións unha nova vida...?; aquí poderíase abrir un amplo abano de ofertas, a saber: industrias como

as que ocuparon eses almacéns agora abandonados e en ruínas, fábricas de salgadura e conserva, novos serradoiros, novos portos e ramplas para poder acceder facilmente á costa, centros de estudo da contorna privilexiada onde se levantaron, observatorios de aves, ou mesmo, lugares onde albergar coleccións de instrumentos ou ferramentas sobre a temática relacionada con eles, xa que, dunha ou outra maneira, esas construcións pertencen á totalidade de habitantes da Comunidade; e para os faros en xeral e o de Ons en particular..., pois, eu persoalmente, e creo que é a idea que ten a miña contorna, sería que, as súas salas inferiores, aquelas que serviron de vivenda aos fareiros, e como homenaxe ao seu traballo, convertéranse en salas de exposición e, por se se nos fai caso, e tendo sobre a mesa o magnífico traballo realizado por María Eyo e Enrique Abati, “*Ons, la memoria del faro*”, publicado pola Autoridade Portuaria de Marín e Ría de Pontevedra en 2024, pido, creo que en nome de moitos namorados do mar, desde esta tribuna que me brinda Pineiróns, “AUNIOS”, que leva publicándose desde marzo de 1999, que “*o noso faro de Ons*” dedique polo menos esa planta baixa a mostrar a colección de pezas rescatadas do esquecemento, que formaron parte do devir da illa, que servirían de ornamento a unha biblioteca sobre sinais marítimas, que ao tempo recollese publicacións sobre os accidentes que por desgraza ocorreron nas inmediacións destas maxestosas construcións que son salvagarda do mariño....

Eu, que recoñezo ter unha mirada demasiado romántica sobre o que significan os faros, se me permitides, poñería ao dispor desa biblioteca situada no faro de Ons, as primeiras edicións de Naufraxios nas Rías Baixas, Naufraxios costa NW; Naufraxios de la Armada; Aqueles barcos de madeira, Por los faros del Cantábrico, Faros de Galicia, etc., e todos os apuntes e fotografías referentes a estes temas...

Non quixera finalizar este artigo sen ter un entrañable recordo para os fareiros, e, sobre todo, para Ramiro, auxiliar do faro de Ons, e Aurita, a súa dona, polos bos momentos pasados escoitando as súas vivencias naqueles anos dourados da nosa mocidade.

Instalación de paneis solares. Foto realizada en 1998